AVENTURILE LUI BENETRU, GRANJAN ŞI MONTAMBAU
- BOLOVANUL -

CRISTIAN TUDOR POPESCU

— Păcătoase ţinuturi, gîjîi Benetru încercînd să-şi smulgă din jurul gîtului tentaculul azvîrlit de uriaşul heptapod ţîşnit din tufe.

— Mie-mi spui, oftă Granjan, tolănindu-se într-o poziţie din care să poată vedea mai bine. Cele şase membre mai scurte şi groase ale monstrului sprijineau un trunchi cu muchii lucioase, rectangulare; aspectul general, la lumina focului de găteje, era cel al unui coşciug purtat de ciocli beţi. Din cînd în cînd, în centrul masei întunecate se deschidea ceva ca o pleoapă, lăsînd să se vadă o feţişoară vînătă şi bătrînicioasă care aprecia, scoţînd mici croncăneli, modul cum decurgea strangularea lui Benetru de către cel de-al şaptelea membru, mai lung şi flexibil.

— Ce creatură îngrozitoare, şopti agitat Montambau.

— La cine te referi? întrebă Granjan, aruncînd un lemn în foc. Într-adevăr, Benetru căscase gura mare şi ochii îi ieşeau încet din cap.

— Îl omoară.

Granjan scoase un oftat şi mai adînc.

— Ce pot să fac eu, un umil Hardian, un şurubar limitat şi nătîng, incapabil să rezoneze la vibraţia pură a abstracţiunii, cum frumos şi sugestiv s-a exprimat deunăzi renumitul Benetru, aici de faţă, una dintre luminile strălucitei bresle a Sofților. Să nu deznădăjduim, deşi traversează un moment mai dificil, am convingerea că Marele Soft Benetru va găsi pînă la urmă o ieşire din impas.

Montambau înşfăcase o creangă putredă şi lovea monstrul, fără să se sinchisească, acesta continua să strîngă. Poiana se umpluse de o duhoare infernală: prin capătul liber al tentaculului, Benetru era împroşcat cu un lichid gălbui. Faţa lui semăna acum cu un balon pictat.

— Fă ceva, gemu Montambau, căzînd în genunchi.

Încet, cu mişcări obosite, Granjan se apropie de Benetru.

— Rămîneţi în continuare la părerea dumneavoastră cu privire la infe-

rioritatea breslei Hardienilor, onorabile Soft? Aud?

Duse mîna la ureche înclinîndu-se spre buzele vinete. Păru mulţumit de ce auzise, cu toate că era greu de crezut că Benetru mai putea să articuleze ceva inteligibil. Din unul dintre nenumăratele buzunare ale străvechii sale salopete extrase un obiect argintiu, lunguieţ. Se auziră nişte sunete ciudate, un fel de bolboroseală de babă nebun[, care-l determină pe monstru să-şi descolăcească tentaculul şi să facă un salt fulgerător înapoi, dispărînd în întuneric.

— Pa, zise Granjan, făcînd semn cu mîna. Benetru se aşternuse pe pămînt ca o jucărie stricat[. Trebui să treacă mai mult de un minut pînă cînd în urma palmelor şi a apei reci administrate de Montambau – începu să horcăie încetişor aproape un sfert de ceas pînă să-şi vină în fire.

— Curios lucru, fură primele sale cuvinte, de la un punct încolo, după ce încetezi să te mai zbaţi, e extrem de interesant să mori. Se face linişte, o linişte absolută, pe urmă se aud sunete dulci şi apar tărîmuri stranii, crepusculare. E minunat... Granjan, sper să ai cît de curînd prilejul să vezi şi tu peisajele astea.

Granjan scoase un fel de nechezat.

— Vezi-ţi de treabă, un individ ca mine, complet lipsit de fibră metafizică, nu poate aprecia aşa ceva, el se mulţumeşte cu priveliştea acestei poieni în mijlocul căreia arde un foc, şi-n foc se perpeleşte această minunată zburătoare.

Un timp se auziră doar zgomotele pădurii. Montambau stătea întins pe spate, cu ochii la stele.

— Ceea ce mă uimeşte, reluă visător Benetru, e modul în care acest ierbivor aparent paşnic a dat buzna în poiană, fără să-i pese de foc şi s-a năpustit glonţ la mine. Parcă ar fi venit la o întîlnire.

— Bîntuie tot felul de dihănii pe coclaurile astea, rînji Granjan.

— Bineînţeles. Cît priveşte părerea mea despre Hardieni, pînă acum credeam că sînt doar nişte sărmani foarte buni meşteşugari, nişte bieţi vînturători ai Materiei, respinşi de Idee. N-am ştiut că e vorba, de fapt, de bestii lipsite de suflet.

— I-auzi. Care va să zică aşa îşi manifestă un Soft recunoştinţa, după ce tocmai a fost salvat de la pierire. Interesant. Oare ce s-ar fi întîmplat dacă lăsam jivina să-ţi strîngă în braţe hardul pînă la capat? Păi să-ţi spun eu, acum ai fi fost un morman de celule năpădit de gîngănii. Ce-ai fi putut face împotriva unui astfel de sfîrşit? Să decodifici animalul? Greu, mai ales că nu mi s a părut a avea coadă. Şi atunci? Să-l reprogramezi, să-l nulifici,

să-i reciţi din Cartea Surselor? A apărut însă de undeva o bestie fără suflet, cu un rezonator pe care l-a fabricat în mod cu totul surprinzător, tot bîj-bîind prin Materie şi a gonit monstrul.

— Sst, şuieră Montambau, ascultaţi.

Cei doi încremeniră, cu respiraţia oprită. Alt monstru? Sau poate acelaşi, dînd încăpăţînat tîrcoale? Benetru simţi că-l apucă o sfîrşeală şi-şi duse mîna la gît. Rămaseră aşa cîtăva vreme, trei oameni lîngă un foc în noapte, în mijlocul unei păduri cu copaci pînă la cer, sub constelaţiile necunoscute.

— Ce dracu' trebuie să auzim? se răsti pînă la urmă Granjan.

— Liniştea, şopti Montambau. Noaptea, pădurea, lumea.

Granjan scuipă cu năduf. Tîrziu, cînd Montambau adormise, Benetru întrebă cu voce joasă:

— Auzi, spune-mi şi mie cum ai ştiut frecvenţa care a alungat monstrul?

— Păi, foarte simplu, observ specia asta de cînd am intrat în pădure. Am folosit semnalul lor de pericol imediat.

Benetru rămase pe gînduri.

— Atunci cunoşti probabil şi un semnal de atragere, de localizare a unui partener de sex opus, spre exemplu? În afara domeniului audio, nu?

— Noapte bună, mormăi Granjan.

— Canalie, spuse Benetru.

Pe Montambau îl treziră razele soarelui scînteind în sulurile de ceaţă care pluteau printre copaci. Benetru şi Granjan continuau să doarmă netulburaţi, închişi în costumele izoterme. Se întinse de-i pocniră oasele. Dormise bine, cu excepţia celor două dăţi cînd Granjan îl trezise răcnind: „Nu permit!" şi „Voi lua măsuri!". Aşa făcea întotdeauna cînd se culca foarte obosit: se ridica cel puţin o dată pe noapte în capul oaselor, zbiera ceva şi pe urmă se culca la loc. Benetru sugerase că e vorba de răbufniri ale unui instinct de şefie îndelung reprimat. Se spălă în pîrîul din marginea luminişului şi aduse apă pentru ceai; între timp se treziseră şi ceilalţi. Îşi înghiţiră micul dejun pe îndelete, fără să scoată vreun cuvînt. Pe urmă, Benetru deschise lădiţa argintie din oţel cromat.

— Bună dimineaţa, feţii mei, se făcu deîndată auzit glasul hîrîit, de moşneag sfătos, al lui Numi. Aţi dormit bine sper.

— Da, Numi, răspunseră într-un glas Benetru şi Montambau. Ca de obicei, Granjan nu catadicsi să zică ceva. Sofisticatul Soft şi Montambau, novicele în orice, ajunseseră pe căi cu totul diferite la acelaşi sentiment: vorbeau cu Sfătosul Numi la fel cum ar fi vorbit cu o fiinţă omenească.

Dacă la Montambau lucrul nu era de mirare, în cazul lui Benetru era un paradox. În tinereţe, Benetru publicase un articol în care analiza riguros tendinţa de a atribui afecte inteligenţelor artificiale pornind de la un efect descoperit la începuturile cinematografiei: figura actorului părea spectatorilor veselă, tristă sau îngîndurată în funcţie de imaginile alături de care era montată, cu toate că actorul se străduise la filmare să păstreze o expresie cît mai neutră. Granjan, în schimb, nutrea din plin aversiunea, destul de răspîndită printre Hardieni, pentru formele de simulare a umanului (Benetru era de părere că la origine se găsea o aversiune îndreptată împotriva umanului însuşi). Nu-l numea pe Numi în nici un fel şi dialoga cu el numai prin intermediul tastaturii sau în DIALANG, ferindu-se să folosească „floricelele" conversaţionale implementate de Benetru.

— Numi, te rog, prognoza, ceru Benetru.

— Îndată, fătul meu, îndată. Aşaa... care va să zică tu, Benetru, te menţii fără doar şi poate într-o zonă de medie psihică şi fizică. Pot interveni – probabilitate 0,732 – accese de nostalgie şi regrete pentru viaţa pe care o duci. Intensificări dureroase, de scurtă durată, ale perceperii trecerii timpului, declanşate în special de amintirea Thunei – probabilitate 0,844. Eşti predispus la greşeli, de aceea e bine să eviţi confruntările directe şi situaţiile în care trebuie să iei decizii rapide. Montambau, aceeaşi caracteristică netedă, cu diminuarea în continuare a simţului realului. Sînt posibile – probabilitate 0,513 – oscilaţii afective violente, stări oniro-poetice halucinaţii. Probabilitatea unei pierderi temporare complete a contactului cu realul – 0,374. E recomandabil să rămînă cît mai puţin timp singur. Granjan...

Granjan tresări, surprins.

— ...accentuare chinuitoare a sentimentului de neîmplinire: întotdeauna un bun executant, nici o dată conducător. Crize de megalomanie – probabilitate 0,414. Recrudescenţă a obsesiei morţii – probabilitate 0,644. Se recomandă un examen de conştiinţă.

— Eşti un măscărici deprimant, stimabile. Granjan ricana, dar se vedea că e de-a dreptul furios. Dacă ţii cu tot dinadinsul să-mi arunci insulte fă-o direct, nu te mai obosi să le implementezi.

Benetru clătină din cap.

— Te înşeli, eu n-am făcut decît să furnizez datele, prognoza este creaţia algoritmică a lui Numi. Ştiu că n-ai cerut-o, dar m-am gîndit că e bine să ştii cum stai.

Granjan dădu drumul unei înjurături înfiorătoare.

— ...probabilitatea întîlnirii cu băştinaşii creşte la 0,726. Ar fi indicat să stabiliţi nişte variante de procedură în caz de contact şi să vă sporiţi atenţia, încheie Sfătosul Numi. În tot acest timp Montambau îl hrănise liniştit pe Cotoronţ. Păsăroiul cel bleg înghiţea bucăţile cu lăcomie, aruncîndu-şi capul pe spate; prin ţesuturile translucide se vedea mîncarea înaintînd.

Cîteva ceasuri mai tîrziu mărşăluiau printr-o stepă cu ierburi ţepoase şi arbori pitici. Pădurea se terminase şi în faţă se ridica un lanţ de munţi pietroşi, vineţii. Primul mergea Granjan, cu privirea în pămînt şi mîinile înfipte în curelele raniţei.

La cîţiva paşi în urmă venea Benetru, nepăsător, cu mîinile în buzunare. Ultimul era Montambau, cu Cotoronţ pe umăr. Acompaniat de cîrîiturile acestuia, Montambau cînta încetişor:

Morţii sînt
În pămînt
Vreau să *spun*
Un cuvînt
Dar nu pot decît să cînt
Morţii sînt
În pămînt...

Deasupra lor, urmîndu-i la mare înălţime, se roteau forme neregulate, ca nişte zdrenţe. Merseră fără popas toată ziua. Spre seară, la poalele munţilor, dădură nas în nas cu băştinaşii. Primul care-i zări fu, în mod curios, miopul Granjan: erau tot trei la număr şi nu păreau prea belicoşi, în ciuda ciomegelor în care se sprijineau. Purtau piei înfăşurate pe trup şi aveau feţele vopsite.

— Arată a oameni de treabă, îşi dădu Benetru cu părerea. Sînt îmbrăcaţi decent şi se machiază cu gust; cred că putem încerca un contact.

— Da, zise Granjan, să vezi ce contact o să realizăm între bîtele lor şi capetele noastre.

Benetru vru să riposteze, dar îşi aduse aminte de sfatul lui Numi: evită confruntările directe. Montambau, care nu se oprise o clipă din mers şi din cîntat, îi depăşi îndreptîndu-se senin spre indigeni.

— Montambau, stai, strigă Benetru mai mult ca să se afle în treabă, de fapt era curios să vadă ce se întîmplă. Indigenii discutau agitaţi, arătîndu-şi-l unul altuia pe Montambau. Cînd acesta ajunse suficient de aproape începură cu toţii să-i facă plecăciuni adînci. Montambau se opri, zîmbi, şi

se înclină şi el, nu prea mult, ca să nu-l dea jos pe Cotoronţ care cîrîia supărat. Se strînseră în jurul lui sporovăind vioi şi părînd deosebit de entuziaşti. Granjan şi Benetru începeau să se simtă prost, pe ei nu-i băga nimeni în seamă. Ca să facă totuşi ceva, îi cuplară Sfătosului Numi un microfon şi un convertor vocal pe care Granjan le scosese din geanta lui minune şi se apropiară de grupul vesel. Ascultară o vreme politicoşi păsărească străinilor, apoi Benetru tuşi semnificativ, după care trebui să tuşească din nou semnificativ. Într-un tîrziu fraternizară cu grupul. Cu toate că nu pricepea o iotă, Benetru sesiză de la început un amănunt ciudat în vorbirea indigenilor: auzea de prea multe ori aceleaşi succesiuni de foneme repetate de vorbitori diferiţi. Ca şi cum s-ar fi îngînat unii pe alţii.

Cînd conduşi prin stîncăria vînătă, în inserarea care se lăsa – ajunseră în apropierea habitatului, Benetru şi Granjan încremeniră. Se găseau în faţa unei clădiri ameţitoare, înfipte în coasta muntelui, de fapt nu o clădire, ci un bolovan imens, cu mii de ferestre. Unele dintre ele, în special în partea de jos, erau luminate slab şi pîlpîitor: mai sus luminile se răreau repede, iar creasta bolovanului se pierdea în neguri. Părea suprastructura unui vapor străvechi: multe dintre ferestre erau sparte, pe cele mai mari se distingeau crăpături zigzagate şi radiale, aidoma celor făcute de, gloanţe, dîre verticale groase se terminau cu cîte un strop negru. Muşchiul şi plantele agăţătoare erau peste tot.

Deasupra intrării – o poartă ridicol de mică, cu puţin mai înaltă decît un stat de om – se afla o inscripţie alcătuită din caractere roşii, luminiscente. Benetru le copie pe o bucată de hîrtie.

— Ce naiba o fi însemnînd? Poate ar fi mai bine să ştim înainte de a intra.

— Dacă e să ne luăm după cum arată căsăunele ăsta înspăimîntător, nu poate să însemne decît **lasciate ogni speranza voi che entrate,** în versiune locală.

Benetru pufni nervos:

— Bine, bine, da’ vorba e ce facem, intrăm sau nu?

Era noapte, era frig, sălbaticii nu păreau duşmănoşi şi, mai tare decît orice, era curiozitatea. Străbătură coridoare lungi, luminate doar de torţele însoţitorilor. În spatele unora dintre uşi se auzeau glasuri. Urcară trepte în spirală, traversară o sală înaltă în care băştinaşi zgribuliţi erau adunaţi în jurul unui foc şi, în sfîrşit, fură invitaţi într-o încăpere. Pe Montambau indigenii vrură să-l ia cu ei, dar Benetru îl trase înăuntru zîmbind şi făcînd

tot felul de semne din care să reiasă că nu se pot lipsi de el.

Camera era destul de largă. Fasciculul lanternei de mare putere a lui Granjan se plimbă peste piesele de mobilier, unele sparte sau răsturnate, peste candelabrul prăbuşit în mijloc, peste ecranele acoperite cu un strat gros de praf. Praful era omniprezent, paşii lor lăsau urme adînci pe pardoseală. Cotoronţ cîrîia agitat.

— Iată ce înseamnă cu adevărat o cameră rezervată. Ne aşteaptă pesemne de vreo sută de ani, zise Granjan apăsînd pe cîteva butoane. O cină şi o cutie cu trabuce, vă rog. Se aşeză şi începu să scoată merindele. Benetru se aşeză şi el, pe un fotoliu, care se sfărîmă sub el fără nici o ezitare.

— Vorba e, spuse scuturîndu-se, că nu ştiu cum o să mai ieşim de-aici.

Granjan şi Montambau adormiră repede, obosiţi de marşul de peste zi. Benetru, în schimb, îi ataşă Sfătosului Numi un display şi o tastatură şi lucră pînă tîrziu. Cînd se hotărî să se culce era satisfăcut: indigenii se exprimau cu ajutorul cîtorva succesiuni de grupuri de foneme – s-ar putea zice chiar „fraze” – pe care le repetau într-una. Numi identificase nouă asemenea structuri, şi indica o probabilitate mare ca astea să fie toate. Sugera că ar putea fi vorba de eşantioane ale unei limbi constituite. Mai rămînea bineînţeles de lămurit modul în care reuşeau să se înţeleagă între ei.

A doua zi rătăciră prin clădire, nestingheriţi de nimeni. Peste tot, aceleaşi semne de descompunere, semnele entropiei care avansează: carcase oxidate, unităţi centrale care nu mai funcţionaseră probabil de decenii, un şobolan ieşind dintr-un procesor matricial, monitoare sparte, praf, şuvoaie de cabluri ţîşnind din pereţi, copii crăpînd coaja dură a unor fructe negre cu un microscop de mare precizie. Din cînd în cînd, prin încăperile pustii, o pală de vînt, venită nu se ştie de unde, învîrtejea praful şi paginile arse.

Cu toate strădaniile, nu reuşiră să descopere drumul spre ieşire. Benetru se încăpăţînă să încerce înjghebarea unei conversaţii cu băştinaşii. Lucrul deveni pe deplin realizabil îndată ce înţelese cheia limbajului lor: schimbările de ton, accentele, mimica discretă, cu care erau rostite cele nouă „fraze”, făceau posibilă o multitudine de semnificaţii. Reuşi să se împrietenească cu un indigen pe nume Rakhlah sau Laghlac – aveau un mod cu totul special de a pronunţa consoanele – şi ajunse destul de repede să poată comunica mulţumitor cu el. Asta nu însemna prea mult în relaţiile cu ceilalţi indigeni, trebuia să-ţi cunoşti bine interlocutorul ca să poţi înţelege ce spune. Lui Benetru nu-i trecu prin minte nici o explicaţie cu privire la cauzele generării unui astfel de limbaj.

Indigenii nu păreau să se ocupe în mod special cu ceva. Cei mai mulţi stăteau şi se uitau în gol sau se plimbau de colo-colo. Cîteodată, unul dintre ei spunea ceva şi toţi izbucneau în strigăte repercutate pe sub bolţile vechi. Apoi tăcerea se înstăpînea din nou, pentru multă vreme. Exista însă un grup de indivizi, destul de restrîns, care aveau felurite îndeletniciri: unii pictau pe bucăţi de piele, alţii sculptau în lemn şi rocă moale sau modelau statuete de lut, alţii stăteau şi – după expresia feţelor – păreau că se gîndesc intens la ceva. Erau şi cîţiva care cîntau, din gură sau folosind un fel de fluiere grosolane: lor li se alătură fericit Montambau, cu vocea lui puţină şi răguşită:

Morţii sînt
În pămînt
Vreau să spun
Un cuvînt...

Uimitor era respectul pe care băştinaşii îl acordau acestor aiuriţi.

— S-ar zice că Montambau şi-a găsit în sfîrşit locul lui în lume, spuse obosit Benetru. Se săturase să mai caute, ieşirea părea că nici n-ar fi existat vreodată. Parcă de-o viaţă rătăceau prin întuneric şi frig, prin sălile pustii şi pe coridoarele nesfîrşite, rareori luminate de focuri.

— Ce lume, bombăni Granjan, oamenii ăştia nu ştiu cine sînt, de unde vin, unde se duc. Există şi-atît. Ce ţi-a spus Rakhlah că înseamnă inscripţia aia de la intrare?

— Cu el n-am putut să mă lămuresc. A descifrat-o în schimb Numi. Fie că intri, fie că pleci, orice vei face ai să regreţi, sau cam aşa ceva. Pe mine mă nedumireşte însă altceva: absenţa oricărei forme de organizare. Nu par să aibă vreun conducător, forţe de ordine nu există, lucrurile se desfăşoară de la sine. Cine agoniseşte, totuşi, şi cine mănîncă?

Granjan ridică din umeri.

— Naiba ştie, în orice caz Montambau şi noii săi prieteni mănîncă.

Benetru nu mai voia să meargă nicăieri, aşa că rămase să-l alimenteze cu date pe Numi. Granjan o porni de unul singur, încăpăţînat, în căutarea ieşirii. După trei ore de bîjbîială îndîrjită, încă nu o găsise... Găsise în schimb altceva: un morman de bucăţi de piele pictată, unele putrezite de tot, statui sparte, figurine de lut crăpate. Doi băştinaşi tocmai veneau cu un coş plin pe care îl deşertară nepăsători în grămadă. Pe faţa lui Granjan se citea nedumerirea.

— Hei, de ce naiba îi mai cocoloşiţi atîta pe indivizii ăia dacă tot aruncaţi astea la gunoi? zise gesticulînd ca să facă inteligibilă întrebarea. Trebui să se schimonosească destul de mult pînă cînd unul dintre băştinaşi păru că pricepe ceva, deoarece îşi arătă capul cu mîna, îşi mişcă maxilarele ca şi cum ar fi îngurgitat ceva şi, în sfîrşit, chipul îi căpătă o expresie de satisfacţie.

— Da, stimabililor, exact asta spuneam şi eu, mormăi iritat Granjan, care folosise aproximativ aceleaşi gesturi ca să sugereze faptul că respectivii indivizi sînt nişte tembeli şi că mănîncă de pomană. Se mai strădui puţin, apoi trase concluzia că băştinaşii aveau un comportament imitativ asemănător maimuţelor, aşa că luă din grămadă o figurină minusculă, reprezentînd un cap de om care strigă şi îşi văzu de drum.

Palid şi agitat, Benetru îl aştepta împreună cu Rakhlah.

— Ascultă, spuse grăbit. Numi, repetă, te rog, ultima parte a raportului.

— Dar ce, e ceva neclar fătul meu?

Benetru dădu nerăbdător din mînă, cu toate că aceste figuri de stil i se datorau direct şi personal.

— Lasă vorba şi dă-i drumul, se răsti şi imediat îi păru rău de moşneag.

Numi tăcu cîteva clipe, jignit.

— Mda... mă rog... structură de grup regresivă, fără bucle de reacţie, sau cu bucle blocate, provenită – probabilitate 0,689 – dintr-o structură complexă, prin colapsare. În stadiul actual este probabilă – 0,910 – practicarea canibalismului.

Granjan se schimbase la faţă, dar încerca să pară calm.

— Da, mă gîndisem şi eu, totuşi valoarea probabilităţii nu mi se pare a fi realistă.

— Într-adevăr, nu e realistă, aprobă Benetru zîmbind galben. Valoarea corectă e 1,000. L-am descusut pe Rakhlah care mi-a mărturisit că urmează să fim sacrificaţi cu ocazia unei sărbători, nu peste multă vreme.

Granjan clătină din cap gînditor.

— Nu înţeleg atunci de ce nu ne-au legat şi nu ne-au închis undeva.

— Da, l-am întrebat şi eu pe Rakhlah. Mi-a spus că spaima strică gustul cărnii şi că, oricum, de aici nu putem ieşi fără ajutorul cuiva care să ne conducă. S-a oferit s-o facă el însuşi.

— Ar fi interesant de ştiut de ce... Mă rog, n-avem timp să filozofăm, s-ar putea să fie deja prea tîrziu, zise Granjan înşfăcîndu-şi raniţa.

Mai pierdură cîtva timp căutîndu-l pe Montambau; îl descoperiră, alături

de ceilalţi neisprăviţi, într-o sală imensă, în care paşii stîrneau ecouri. Tocmai încerca să se afirme printr-un procedeu mai special de a produce muzică: Cotoronţ îl lovea cu ciocul în cap, cu o frecvenţă destul de mare şi el deschidea şi închidea, rapid sau progresiv gura, ţuguindu-şi şi rotunjindu-şi buzele pentru a varia înălţimea sunetului produs în cavitatea bucală. Reuşea astfel să producă un soi de melodie sincopată care nu trezea interesul nimănui.

— Montambau, joaca s-a terminat, plecăm.

Montambau nu păru să-i bage în seamă

— N-auzi, dobitocule, reluă Granjan, e timpul să mergem.

— Unde?

Întrebarea îi buimăci. Prevăzuseră un eventual refuz, dar nu această întrebare idioată. Chiar, unde trebuiau să ajungă, unde se grăbeau de atîţia ani, peste munţi şi stepe, prin arşiţă şi ger, ce îi aştepta la capătul drumului, exista un capăt, exista un drum?

Montambau începu un cîntecel:

Călătorim, călătorim
Fără măcar să bănuim
Ce simplu-ar fi să ne oprim
La prima fiinţă pe care-o-întîlnim...

Se înţeleseră din ochi. Fără să mai piardă vremea, îl înşfăcară la braţ şi-l traseră fără menajamente după ei – Cotoronţ nu pierdu prilejul de a-l ciupi crunt de ureche pe Granjan. Montambau nu se împotrivi prea tare, se uita mereu înapoi, cu ochii în lacrimi şi făcea semne de rămas bun, cu toate că noii şi atît de repede părăsiţii săi prieteni nu păreau să bage de seamă evenimentul.

Rakhlah îi conduse iute pînă la ieşire. Le arătă o cărare printre stînci, cel mai scurt drum către cîmpie; odată ajunşi acolo erau salvaţi, indigenii nu părăseau niciodată muntele.

Despărţirea dintre Rakhlah şi Benetru fu de-a dreptul mişcătoare. „Vino cu noi”, spuse simplu Benetru, „de ce să-ţi treci viaţa în bolovanul ăla funebru cînd în faţa ta se întind soarele şi văzduhul cîmpiei?” Modulînd în stilul care îî era propriu trei sau patru din cele nouă „fraze”, băştinaşul zise că dincolo de stînci, nu ştie ce este, lucru care îi umple de neliniște. Şi apoi e şi prea bătrîn. Mult timp după ce începuseră coborîşul putură să distingă, profilate pe cer, silueta lui Rakhlah şi inscripţia luminoasă de deasupra

intrării.

— Arată tare abătut amicul Montambau, zise Benetru, fără să slăbească pasul. L-am smuls din singurul loc unde putea şi el să fie cineva.

— Mai degrabă ceva decît cineva, răspunse Granjan. Acum cred că înţeleg gesticulaţia netotului ăluia... Ştii de ce-i ţineau la mare preţ pe Montambau şi pe amicii lui? Fiindcă procesele lor mentale se pare că dau un gust deosebit de bun substanţei cerebrale. Un fel de specialităţi, ca să zic aşa.

Ajunşi în cîmpie refăcură formaţia de marş: în faţă Granjan, săltînd în palmă capul de om care strigă, apoi Benetru ostenit şi trist şi în sfîrşit duetul Montambau-Cotoronţ:
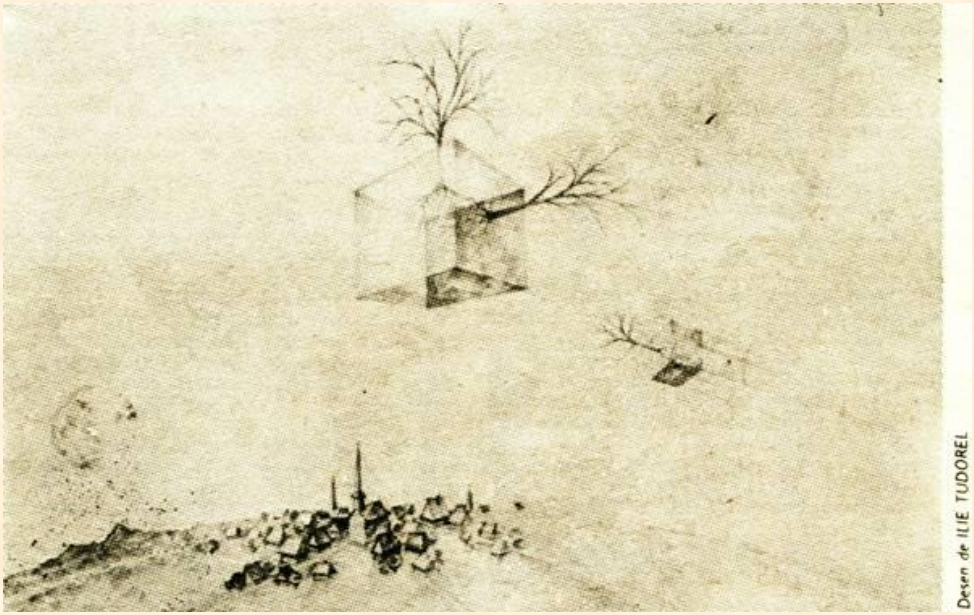
Morţii sînt
În pămînt
Vreau să spun
Un cuvînt
Dar nu pot decît să cînt
Morţii sînt
În pămînt...